

Hadji-Murat

L. Tolstoj

September 4-8, 2007

Den stora skillnaden mellan Ryssland och de vsteuropeiska kolonialmakterna r att fr det imperialistiska Ryssland utgjorde kolonierna en geografiskt med moderlandet sammanhngande del, medan fr Frankrike och England, kolonierna lg bortom havet¹, Ja man kan i sjlva verket g s lngt som att med den nyligen framliden Kapuscinsky hvda², att under sovjettiden var landet sin egen koloni, och att sledes mnga av dagens problem i det post-sovjetiska samhillet r analoga med dessa som forna kolonier har att tampas med.

Kriget i Kaukasus, r ett kolonialkrig i den meningen att en verlgisen makt frsker underkuva en frmmade nation. Man kan i och med den svepande formuleringen frga sig hur det ryska undertryckandet av de kaukasiska bergsfolken skiljer sig frn gngse ervringar av understllda och hjlplosa grannlnder, man tnker i detta sammanhang nrmast p Finland och Polen. Frgan r viktig, ty den mnskliga historien utgr en lnga rcka av vergrepp, dr den svagare alltid dukar under fr den starkare, och att kolonialiseringen r bara en aspekt av mnga av denna process. Makten r abstrakt fr de flesta, och ett bytande av suverniteten betyder ofta fr de flesta inte annat n att mynten byter ansikte, traditionellt fr sprk och sedvnjor behllas. Nr det gller Kaukasus rr det sig om en gentemot den ryska en frmmade kultur, inklusive religion och sprk. Ett underkuvande som mste vara finmaskigt, ty det rcker inte med ett par rituella drabbningar, och sedan ngra sigillfrsedda papper signerade under glittrande kristallkronor till klangen av klirrande champagneglas, utan makten mste ervras, tum fr tum p marken. En sdan intim omfamning leder till brutalisering och demonisering, och det r inte en tillflighet att krigets grymmaste sidor utvecklas just under sdana desperata frhllanden. Vad som frfasade samtiden med Hitler, enligt Myrdal och Lindqvist, var att han just introducerade p europeisk mark och mot civiliserade europeer, samma metoder som tidigare hade varit frbehllna kolonierna och dess urinvnare³.

Underkuvandet av de kaukasiska stammarna har pgtt i tvhundra r, att det under lnga perioder varit ganska tyst, som under sovjettiden har varit ganska vilseledande, ty under tvnget har harmen och hatet pyrt, redo att under frsta gynnsamma tillflla blossa upp igen, precis som de tjetenska krigen de sista femton ren med all tydlighet visar.

Tolstoj hade sjlv sina erfarenheter som ung ventyrslusten man av denna ryska militra aggression, och om sina ventyr i Kaukasus har han ven skrivit p annat hll. I Hadji-Murat r det tydligt att gardesofficeren Butler lnat mnga drag av frfattaren. Bland dessa mrks uppenbarligen hnvisningarna till spelandet och spelskulder (det var sledes inte bara Dostoevsky som led av detta), men framfr allt r det hnfrelsen ver det stundande ventyret

---

¹ England har alltid gjort klar tskillnad mellan moderland och koloni, medan Frankrike har tminstone frskt, p gott och ont, administrativt integrera sitt politiska vlde som en enda fransk enhet.

² I boken 'Imperium'.

³ Det r betecknande att s sent som 1939 klagade judarna p att de blev s illa behandlade i Tyskland, ja nstan som negrer.

som uppfyller officeren och som uppenbarligen speglar Tolstojs egen ungdomliga attityd. En attityd han på ledarnas höst mår ironisera över, men som trots detta framställs levande och medryckande, som om minnet inte förnekar sig. Som bekant pågår en ständig konflikt i Tolstojs själ mellan hans asketiska ideal och hans livslust, och så länge som de förra inte helt kunde tyglas de senare var han främgen att uppleva och att skriva.

Novellen är stramt berättad. Huvudpersonen är denne Hadji-Murat, en legendarisk krigshjälte som av någon anledning har kommit på kant med tjetternas ledare - Sjamil, och beslutar sig för att gå över till den ryska sidan. Detta beslut är förbryllande, och en stor del av bokens intrig går ut på att göra detta trovärdigt. Vad är det sig om? En tillfällig list? Det är vad ryssarna tror, och därmed håller de honom, om inte direkt i fångenskap så åtminstone kopplad kort. Förhållandet utmärks av mutesidig misstro, men även en på bägge sidor uppriktad ambition att verbrygga denna misströksamhet och bygga upp ett, om nödvändigtvis, något bräckligt förtröende. Under berättelsens gång framkommer också att motståndningarna mellan huvudpersonen och Sjamil inte är av tillfällig art, utan att snarare det förbund han en gång slutit med honom bara var en taktisk parentes i en annars ofrönligen fiendskap. De kaukasiska stammarna är inte förenade, utan tvärtom sinsemellan splittrade av blodsfejder. Den ryska närvaron snarare förstärker denna splittring, även om den då och då verbryggas, ty i krig är din fiendes fiende din vän, om du högst tillfälligt, tills nya konfigurationer nödvändigtvis nya vervganden. Men Hadji-Murat är hmnad, hans familj är gisslan hos Sjamil, och så länge som den situationen råder, kan han inte freta sig något. Överksamheten, endast nödtorftigt lindrad av regelbundna böner, blir till slut honom olidlig, och likt för fågeln i bur, blir hans frihetslängtan honom vermligt och till slut rymmer han. Rymmandet provocerar fram fasttagandet, och eftersom han av stolthet inte kan ge sig, slutar det i död och förnedring.

Hadji-Murats avhuggna huvud blir en trofé. Presentationen av det blir till en chock även för tsaren. Påtagligheten i det hela lter författaren indikera genom att låta en av soldaterna försiktigt lägga tillbaka det avhuggna och något spruckna huvudet i skenen så att det inte skall slå mot golvet. Först drefter för man ta del av hur det hela gick till, och tiden är därmed mogen att ingående skildra hjältenes sista ögonblick. Det absolut sista denne förnimmer är slaget mot nacken, drefter är kroppens hans inte längre hans egen, och den skändning den utstettes för sker i hans förnvaro och därmed inte för berra just honom. Var detta nödvändigt? Kriget brutaliserar, och ingenting behver vara rationellt.

Vem är ansvarig för allt detta? Skulden kan inte läggas helt och hållet på ryssarna, precis som skulden i Irak inte uteslutande kan lastas på de amerikanska soldaterna, dr till finns det alltför mycket inhemskt våld och brutalitet. Men om några skall pekas ut är det just dessa som är förskonade från krigets konkreta fasor, men som ändå styr och ställer över. Verbeflyhavare, krigsministrar och framför allt tsaren Nikolaus I själv. Porträttet av tsaren är utstuderat elakt och utlmannande. Den kejsarliga vergheten är en pomps nolla, en njutningslysten egoist, vars enda storhet ligger i den uppblåsthet som alla i hans närhet finner intresse i att underblåsa. I sitt storhetsvansinne finner han sig liten och isolerad och krver därmed den ständiga bekräftelsen. Likheten mellan den absolute monarken och det lilla barnet är skrämmande, ty bägge utmärks av en förlamande hjälplöshet. Det är för att understödja illusionen om hans strategiska genialitet, ordern ges om att bränna och skvåla för att via frdelsens väg systematiskt undanrja allt motstånd. En impuls buren av ingenting annat än en flyktig förfinga, dessutom ur en personlig synpunkt väsentligen likgiltig för den suverne, för, när den väl stts i

verket, oansat djupa och vittgengende konsekvenser av meningslsta lidande. Tolstoj r didaktiskt medveten om vikten att beskriva hur bakom det i frbigengende noterade informationen om en brnd by, dljer sig tragedier som rr mniskor, vars bekantskap han har ltit oss, om n flyktigt, redan tidigare ta del av. Ja kanske man kan tycka att det didaktiska anslaget r ngot vertydligt i hela berttelsen, men samtidigt utgr det en brande struktur, ty Tolstoj r i frsta hand ute efter att skriva en moralitet. Att blottlga och avslja, peka p samband och gra jmfrelser och presentera kontraster.

Kaukasus berg r blndande snhljda i fjrran. Detta r en bild som terkommer. Dess blotta existens fr Butler, liksom en gng i tiden Tolstoj sjlv, att hnfras. Naturskildringarna r viktiga, de ger nrvaroknsla, samtidigt som de indikerar en verklighet oberoende och vsentligen opverkbar av mniskorna sjlva. Tolstoj r skicklig, han skriver inte mer n vad som r ndvndigt. Samma terhllsamhet iakttagar han ven i skildringarna av mniskor och deras utseende och kllederakter. En mindre driven frfattare frleds oftast till utsvvningar drvidlag, men sdana detaljer r endast intressanta nr man vl ha hunnit lra knna en person och drmed ftt sin nyfikenhet vckt. och skall ven drefter endast sparsmakat serveras, ty varje sdan detalj mste peka p ngot utver sig sjlv, ge associationer och tjna som en dold metafor.

Naturen r vacker, men dess sknhet r inte till fr mniskan, den tjnar inget av dess syften, utan existerar fr sin egen skull. Tolstoj liknar Hadji-Murats vsen och de till en sdan naturlig sknhet och frnedring, precis som med fallet med den krossade tisteln han en dag blir varse p en pljd ker, och med vilken han vljer att svl inleda som avsluta sin historia..